

Όροι-κλειδιά της ενότητας

Λατινοκρατία,

- ▶ αυτοκρατορία Κωνσταντινούπολης,
- ▶ βασίλειο Θεσσαλονίκης,
- ▶ δουκάτο Αθηνών,
- ▶ ηγεμονία Αχαΐας,

▶ αυτοκρατορία Τραπεζούντας,

▶ αυτοκρατορία Νίκαιας,

▶ κράτος Ηπείρου,

▶ δεσποτάτο Μυστρά,

~ ανασύσταση Βυζαντινής Αυτοκρατορίας,

~ ξύπνημα εθνικού αισθήματος στον
Ελληνισμό του Βυζαντίου.

α. Τα λατινικά κράτη



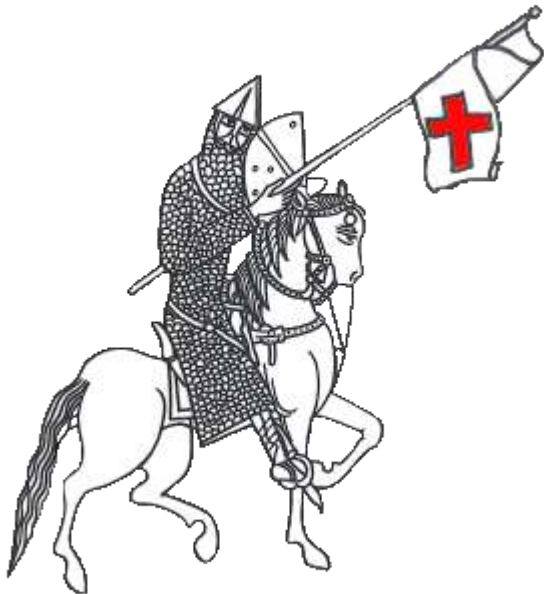
▲ Ο ενετικός στόλος σπάει τις αλυσίδες του Κεράτιου

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Constantinople_mural,_Istanbul_Archaeological_Museums.jpg



◀ *Η άλωση της
Κωνσταντινούπολης από τους
σταυροφόρους (1204 μ.Χ.)
(Τοιχογραφία από την αίθουσα
του Μεγάλου Συμβουλίου, στο
Ανάκτορο των Δόγηδων, Βενετία).*

Με τη διανομή των βυζαντινών εδαφών
(**Ρωμανία**) αρχίζει η περίοδος
της **Λατινοκρατίας**.





← ΛΑΤΙΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ



← ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

ΛΑΤΙΝΟΚΡΑΤΙΑ

ΒΕΝΕΤΟΙ

Η μερίδα του λέοντος περιήλθε στους Βενετούς, που έλαβαν το μεγαλύτερο μέρος της βασιλεύουσας

και τα **σημαντικότερα λιμάνια** και **νησιά** του **Αιγαίου** και του **Ιονίου Πελάγους**.

ΛΑΤΙΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

➔ φεουδαρχικά, εξαρτημένα αλυσιδωτά το ένα από το άλλο

1. **Αυτοκρατορία Κων/πολης**
(Βαλδουίνος της Φλάνδρας)



2. **Βασίλειο της Θεσσαλονίκης**



3. **Δουκάτο των Αθηνών**

- Καταλανοί (14ος αι.)

- φλωρεντιανή οικογένεια τραπεζιτών (έως 1456)

4. **Η Ηγεμονία της Αχαΐας**, από την οποία γεννήθηκε το Δεσποτάτο του Μυστρά. Οι φεουδαρχικοί θεσμοί θύμιζαν έντονα Γαλλία.

Αφήγηση από το βιβλίο της Β' Γυμνασίου: «Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή» των Λ. Τσακτσίρα, Ζ. Ορφανουδάκη, Μ. Θεοχάρη, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999 (σ.σ. 277 -278).

Οι Βενετοί, λαός εμπόρων ενδιαφέρθηκαν πιο πολύ να πάρουν στην κατοχή τους επίκαιρες θέσεις για τη ναυσιπλοΐα τους παρά εκτάσεις μεγάλες. Έτσι, μετά από έντονες διπλωματικές ζυμώσεις, κράτησαν το Δυράχιο στην Ήπειρο, πολλά νησιά του Αιγαίου, την Κρήτη, τα Επτάνησα, την Εύβοια και άλλους κατάλληλους για το εμπόριο σταθμούς στην Πελοπόννησο και τη Θράκη. Τέλος και η Κύπρος γνώρισε τη βενετική κατοχή. Η Βενετία πήρε ακόμα το προνόμιο να ορίζει το Λατίνο πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης και απαλλάχτηκε από τον όρκο υποτέλειας στο Λατίνο Αυτοκράτορα.

Στην Κρήτη, τα Επτάνησα και την Κύπρο η Κυριαρχία των Βενετών κράτησε περισσότερο από τις άλλες κτήσεις. Οι Βενετοί συχνά χρειάστηκε να πάρουν σκληρά μέτρα, για να καταπνίγουν τοπικές εξεγέρσεις των Ελλήνων. Είχε όμως και κάτι θετικό η κατοχή αυτή, ήταν συγκριτικά καλύτερη από την τουρκική δουλεία και έφερε τους κατοίκους των περιοχών αυτών κοντά στην Ευρωπαϊκή Αναγέννηση. Τα Επτάνησα δεν γνώρισαν Τουρκοκρατία.



◀ ○ Ενετικός πτερωτός λέοντας, έμβλημα των Ενετών.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flag_of_Most_Serene_Republic_of_Venice.svg

β. Τα ελληνικά κράτη

➔ Μετά την πτώση της Πόλης (1204) οι δυνάμεις του ελληνισμού βρήκαν καταφύγιο σε τρία ελληνικά κράτη:

1.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ

- που εκτεινόταν στις ΝΑ ακτές του Ευξείνου Πόντου.

2.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

- Το δεύτερο και ισχυρότερο, όπως αποδείχτηκε στη συνέχεια, στο ΒΔ τμήμα της Μ. Ασίας.

3.

ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

- περιλάμβανε την Ήπειρο και την Αιτωλοακαρνανία.

Το κράτος της Τραπεζούντας κατά το μαροκινό γεωγράφο Κουμάρι (μέσα 14ου αι.)

Αδιάκοπα διασχίζουν τη χώρα αυτή ταξιδευτές, που κατευθύνονται προς την επαρχία Κριβν, την έρημο του Καμπτσάκ και άλλες χώρες στο Βορρά. Η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας είναι πιο μεγάλη και σπουδαία στα μάτια των χριστιανών μοναρχών από το Βασίλειο της Γεωργίας, γιατί ο πληθυσμός της είναι μεγαλύτερος και τολμηρότερος. Ο βασιλιάς της Τραπεζούντας είναι από γενιά ενδοξότερη και υπερέχει κατά πολύ σε δύναμη από τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου. Οι στρατιώτες του, αν και λίγοι και άσχημα εξοπλισμένοι, είναι ήρωες και θυμίζουν φοβερά λιοντάρια που δεν επιτρέπουν στη λεία τους να ξεφύγει ποτέ [...].

Bryer, *Shipping in the Empire of Trebizond*, *Mariner's Mirror* 52 (1966) 3-4.

▲ Η περιγραφή του άραβα γεωγράφου Ουμάρι προέρχεται από τον γενουάτη έμπορο Μπέλμπαν. Πού φαίνεται αυτό; Πού οφειλόταν η ευημερία και η δύναμη του κράτους της Τραπεζούντας;

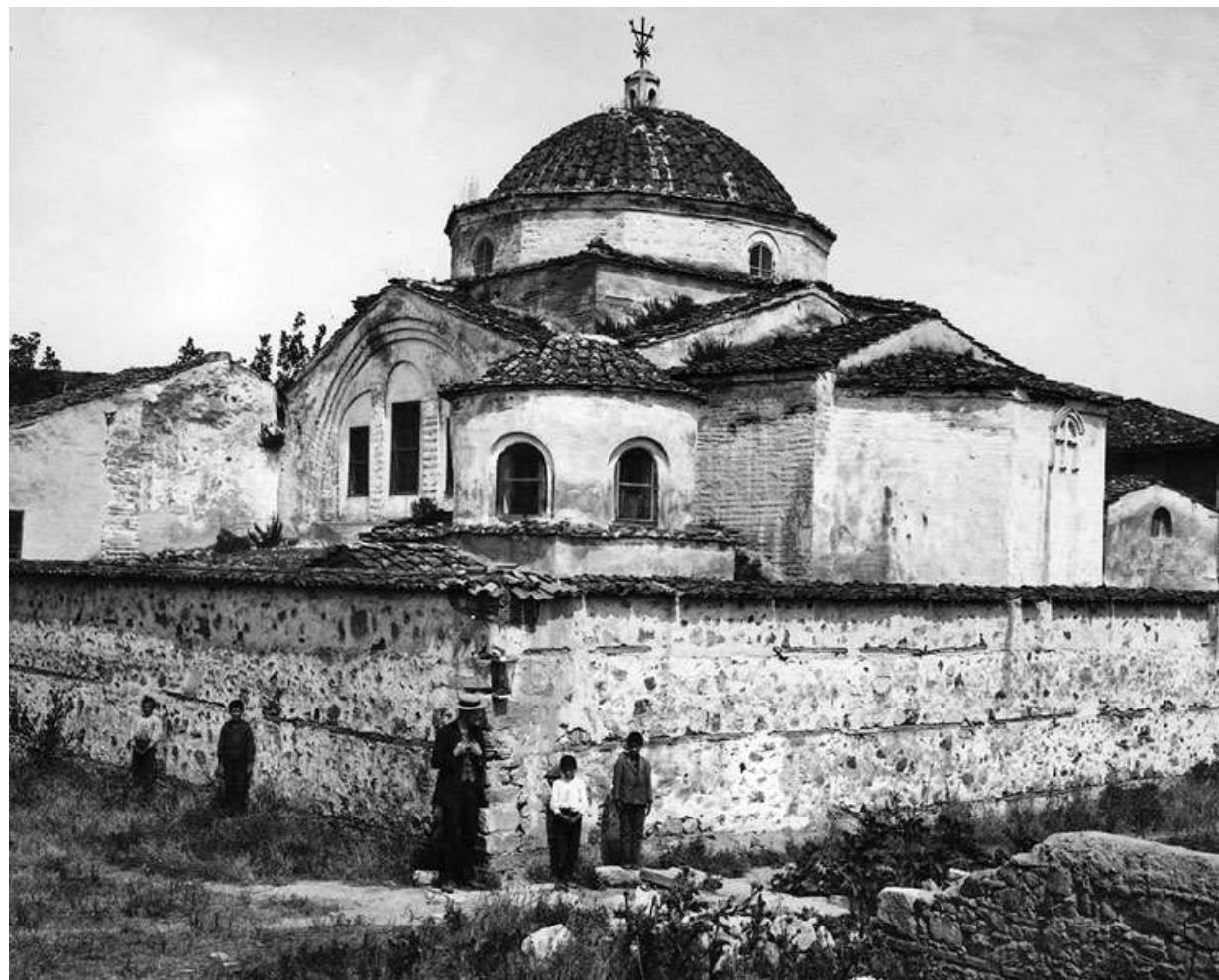
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ



► Ο ναός της Αγίας
Σοφίας της
Τραπεζούντας. Πριν
το 1260



► Στο διάστημα των 57 χρόνων που παρεμβάλλονται ανάμεσα στην άλωση της Κων/πόλεως από τους Λατίνους το 1204 και στην ανάκτησή της το 1261, η **Νίκαια υπήρξε η έδρα της βυζαντινής αυτοκρατορίας «εν εξορία»**. Στην εικόνα η εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου της Νίκαιας, που καταστράφηκε το 1922, κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής καταστροφής.



▲ Πηγή: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ.Θ', σ. 113.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ

Ο Ιωάννης Βατάτζης (1222-1254) απαγορεύει την εισαγωγή πολυτελών ενδυμάτων

Ο αυτοκράτορας είδε ότι οι Ρωμαίοι σπαταλούσαν, χωρίς να υπάρχει ανάγκη, τα πλούτη τους, για να αγοράσουν εδύματα από ξένους λαούς παρδαλά ρούχα που είχαν κατασκευάσει πέρσες και σύροι υφαντουργοί και κομψά ενδύματα που είχαν υφανθεί από ιταλούς υφαντουργούς.

Γι' αυτό έβγαλε νόμο, κατά τον οποίο, αν κάποιος από τους υπηκόους του και η οικογένειά του φορούσαν τέτοια ξενόφερτα ρούχα, θα κηρυσσόταν άτιμος. Όλοι ήταν υποχρεωμένοι να φορούν ρούχα που κατασκευάζονταν στη χώρα των Ρωμαίων και από ρωμαίους υφαντουργούς.

Νικηφόρος Γρηγοράς, Ρωμαϊκή Ιστορία, έκδ. J. Bekker-L. Schopen (Βόννη 1829), τόμ. 1, 43.

▲ Γιατί ο Ιωάννης Δούκας Βατάτζης (1222-1254) απαγόρευσε, κατά τη γνώμη σας και σύμφωνα με το σχετικό κείμενο, την εισαγωγή και τη χρήση πολυτελών δυτικών και ανατολίτικων ενδυμάτων;

► Ο αυτοκράτορας Ιωάννης Γ' Βατάτζης (1222-1254). Μικρογραφία από το Ζωναρά της Μόδενας, 15ος αιώνας.

<http://www.ime.gr/chronos/10/gr/gallery/pa3a1.html>



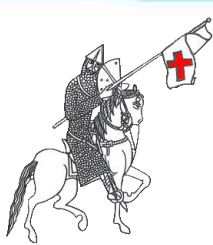
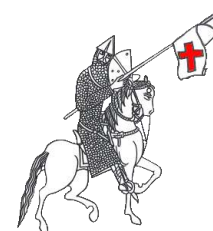


ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

► *Ναός Παναγίας Παρηγορήτισσας
Άρτας Κτίσμα των Κομνηνοδουκάδων του
13ου αιώνα.*



Τα λατινικά και τα ορθόδοξα κράτη μετά το 1204



Πελαγονίας, μάχη: στα 1259 στη μάχη της Πελαγονίας, πολύ κοντά στην πόλη της **Καστοριάς**, ολοκληρώθηκε η οριστική επικράτηση της αυτοκρατορίας της Νίκαιας με τη νίκη του Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου απέναντι στο στρατό του Μιχαήλ της Ηπείρου, η οποία οδήγησε στην ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τον πρώτο. Σ' αυτήν συμμετείχε και ο Γουλιέλμος Β' Βιλλεαρδουίνος με άλλους φράγκους ηγεμόνες, οι οποίοι αιχμαλωτίστηκαν.

http://www.ime.gr/chronos/projects/fragokratia/gr/pagia_pages/glossary.html#p

► Φράγκοι - Ρωμαίοι.

Χρονικό Σκυλίτζη, fol.

107v (cf. fig. 123).

(THURN 174-175.

52-58). Μαδρίτη,

Biblioteca Nacional.

[http://www.ime.gr/cho](http://www.ime.gr/chronos/mystras/gr/images/13A2.picA.html)

[ros/mystras/gr/image](http://www.ime.gr/chronos/mystras/gr/images/13A2.picA.html)

[s/13A2.picA.html](http://www.ime.gr/chronos/mystras/gr/images/13A2.picA.html)



Μετά τη μάχη της Πελαγονίας (1259): ΔΕΣΠΟΤΑΤΟ ΜΥΣΤΡΑ

1

Τα
κάστρα **Μάνη**,
Γεράκι,
Μονεμβασία,
Μυστράς
δόθηκαν από
τους Φράγκους
στο Βυζάντιο.

2

~ Αποτέλεσαν
τον πυρήνα ενός
μικρού κράτους
~ απορρόφησε
βαθμιαία τις
φραγκικές
κτήσεις
~ **εξελίχτηκε**
στο δεσποτάτο
του Μυστρά.

3

Κυβερνιόταν
από ένα
δεσπότη,
αδελφό του
βυζαντινού
αυτοκράτορα.

4

Πρωτεύουσα
του δεσποτάτου
ήταν ο
Μυστράς. Η
πόλη αποτελεί
με τα παλάτια,
τα αρχοντικά
και τις
εκκλησίες της
ζωντανή
μαρτυρία για το
μεγαλείο του
πολιτισμού και
της τέχνης του.

► Συγκέντρωσε, παρουσίασε και σχολίασε λογοτεχνικές περιγραφές, σχέδια, εικόνες και εικαστικά έργα σχετικά με τους ναούς και την πόλη του Μυστρά.



▲ Μυστράς: Το παλάτι των Παλαιολόγων. Πηγή:
<http://el.wikipedia.org>

ΔΕΣΠΟΤΑΤΟ ΜΥΣΤΡΑ

γ. Λατίννοι κι Έλληνες

Τα τέσσερα αυτά κράτη συσπείρωσαν τις **δυνάμεις του Ελληνισμού** ➔ **κατά των Λατίνων**.



Οι **κατακτητές** έδειξαν **υπεροψία** και **περιφρόνηση** προς τους «σχισματικούς» Έλληνες



Οι **κατακτημένοι**, με ελάχιστες εξαιρέσεις, **αντιστάθηκαν** αποφασιστικά στους Λατίνους.

Έντονη αντιπαλότητα ➔ καταπίεση των κατακτημένων



▲ Ο «άρχων» του Ναυπλίου **Λέων Σγουρός** μετά την ήττα του στις Θερμοπύλες από το Βονιφάτιο Μομφερατικό, υποχώρησε και κατέφυγε στον Ακροκόρινθο, από όπου γκρεμίσθηκε έφιππος, *«ἵνα γὰρ μὴ δούλειον ἤμαρ ἴδει»*.

Στην εικόνα: Οι οχυρώσεις του Ακροκορίνθου. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ.Θ', σ.249.

Η φραγκική καταπίεση στη Στερεά Ελλάδα

Στα Σάλωνα (Άμφισσα) ζούσε ένας φράγκος αυθέντης, με το παρωνύμι Κόντος, πολύ κακός άνθρωπος, κλέφτης, άρπαγας και κακότροπος. Και ξεγύμνωνε και έδερνε και βασάνιζε με αγγαρείες (υποχρεωτικές υπηρεσίες) και ταλαιπωρίες τους Σαλωνίτες. Τελευταία μαθαίνοντας πως ο δεσπότης (επίσκοπος) Σαλώνων Σεραφείμ είχε πολλά πλούτη και μια ωραιότατη ανεψιά, αποφάσισε να πάρει την κόρη στο παλάτι του, αρπάζοντας και τα πλούτη του Σεραφείμ. Ο δεσπότης μαθαίνοντας το άρπαγμα της ανεψιάς του, σήκωσε με λόγους τους Σαλωνίτες εναντίον του τυράννου και έγραψε στους Τούρκους να έρθουν να τους παραδώσουν τα Σάλωνα λέγοντας καλύτερα να δουλεύουμε Τούρκους παρά Φράγκους.

Το Χρονικό του Γαλαξειδίου, Ευθύμιου Πενταγιώτη ιερομόναχου, Αθήνα 1996 (γλωσσική προσαρμογή), 211-212.

▲ Πώς συνδέονται, σύμφωνα με το παράθεμα, η **Φραγκοκρατία** με την **οθωμανική κατάκτηση** στο γεωγραφικό χώρο της Στερεάς Ελλάδας;



δ. Νέα ιδεολογία και ανάκτηση της Πόλης

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ:



Νέα ιδεολογία (μετά το 1071 και κυρίως μετά το 1204):



→ σύνδεση αρχαίας ελληνικής κληρονομιάς και χριστιανικής πίστης



→ αφύπνιση εθνικού αισθήματος Ελληνισμού

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ



οργανώθηκαν στρατιωτικά και πολιτικά



πρόκοψαν στην οικονομία και τον πολιτισμό



επιδόθηκαν σ' έναν αγώνα για:
α) ανάκτηση της Πόλης
β) ανασύσταση της βυζαντινής αυτοκρατορίας

■ Το έργο της ανασύστασης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας πραγματοποιήθηκε τελικά από τον αυτοκράτορα της Νίκαιας Μιχαήλ Η' Παλαιολόγο (1261).

Αφήγηση από το βιβλίο της Β' Γυμνασίου: «Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή» των Λ. Τσακτίρα, Ζ. Ορφανουδάκη, Μ. Θεοχάρη, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999 (σ.281).



Ο Μιχαήλ Παλαιολόγος πολύ γρήγορα βρέθηκε αντιμέτωπος με τους ενωμένους εναντίον του στρατούς της Ηπείρου και της Αχαΐας. Κατόρθωσε όμως να τους νικήσει στη μάχη της Πελαγονίας, κοντά στην Καστοριά και απερίσπαστος έστρεψε την προσοχή του προς την Κωνσταντινούπολη. Η τύχη τον βοήθησε πολύ. Ο στρατηγός Αλέξιος Στρατηγόπουλος, που βρισκόταν με μικρή δύναμη στη Θράκη, πλησίασε την Κωνσταντινούπολη και πληροφορήθηκε ότι ο στόλος των Βενετών έλειπε από το Βόσπορο. Με δική του πρωτοβουλία και χωρίς να συναντήσει αντίσταση μπήκε στην πόλη στις 25 Ιουλίου 1261. Ο Λατίνος αυτοκράτορας που είχε βγει απ' την πρωτεύουσα δεν τόλμησε να ξαναγυρίσει. Έφυγε στη Δύση.

15 Αυγούστου 1261: Ο Μιχαήλ μπαίνει θριαμβευτικά στην Πόλη. Με μεγαλοπρέπεια παλιών ξεχασμένων καιρών έγινε στην Αγία Σοφία η στέψη του ως αυτοκράτορα Ρωμαίων. Ο ανήλικος βασιλιάς παραμερίστηκε και ο Μιχαήλ πήρε όλη την εξουσία. Μ' αυτόν αρχίζει η τελευταία δυναστεία του Βυζαντίου: *Η δυναστεία των Παλαιολόγων.*

Ο Μιχαήλ Παλαιολόγος εισέρχεται στην ανακτηθείσα Πόλη

Γονυπετείς μπροστά στη Χρυσή Πύλη ο αυτοκράτορας και οι στρατιώτες του άκουσαν τις δεκατρείς προσευχές, που συντέθηκαν από τον Ακροπολίτη ως ευχαριστία στον θεό. Έπειτα προχωρώντας με την εικόνα της Παναγίας μπροστά, η αυτοκρατορική πομπή έφθασε βαδίζοντας στη μονή Στουδίου. Τότε ο Μιχαήλ ίππευσε το άλογο του και προχώρησε έφιππος προς την Αγία Σοφία μέσα σε λαϊκές επευφημίες, για να επαναλάβει και πάλι τις ευχαριστίες τους στο θεό. Αφού προσευχήθηκε, εγκαταστάθηκε στο αυτοκρατορικό παλάτι.

C. Diehl, Η Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας... σ. 85

▲ Ποιος υπήρξε ο συμβολισμός της δεύτερης στέψης του Αυτοκράτορα στην Αγία

Η Βυζαντινή αυτοκρατορία μετά την επανασύστασή της (1261)

Το γενικό αποτέλεσμα της Τέταρτης Σταυροφορίας και του Λατινικού καθεστώτος ήταν η επίσπευση της αποσύνθεσης και της διάσπασης της άλλοτε στέρεης δομής της Βυζαντινής αυτοκρατορίας μέχρι το σημείο εκείνο απ' όπου δε θα είχε επιστροφή. Ίσως ήταν εφικτό να επανέλθει ένα μέρος μεγαλείου και λαμπρότητας στην καμένη, ερημωμένη, διαμελισμένη, αποδυναμωμένη και άδεια πόλη του Κωνσταντίνου, όπως αυτή ήταν μετά τα χρόνια της Λατινικής διακυβέρνησης. Όμως χρειαζόταν κάτι περισσότερο από ένα νέο Κωνσταντίνο, για να συνενωθούν οι διαμελισμένες επαρχίες και να γίνει η αυτοκρατορία ανάλογη με το μέγεθος και το μεγαλείο της πρωτεύουσάς της.

D. Nicol, Οι Τελευταίοι Αιώνες του Βυζαντίου, 1261-1453, σ. 38



▲ Η Βυζαντινή αυτοκρατορία μετά την ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης.
Με κίτρινο χρώμα σημειώνονται τα λατινικά κράτη που δημιουργήθηκαν μετά τη Δ΄ Σταυροφορία.



ΑΣΚΗΣΗ: Πηγή: www.museduc.gr

Με μολύβια διαφορετικών χρωμάτων σκιάστε στον παρακάτω χάρτη:

- α) τις περιοχές όπου εκτείνονταν η Αυτοκρατορία της Νίκαιας, το «Δεσποτάτο της Ηπείρου», η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας, το Βουλγαρικό Βασίλειο και το Σερβικό Βασίλειο,
- β) σημειώστε τις πρωτεύουσες των κρατών,
- γ) σημειώστε τις βασικές περιοχές ή πόλεις που πήραν οι Βενετοί μετά την Δ΄ Σταυροφορία.

